

طاشينك
الصحف اليومية
مما يملكه: هارند ماموريان: اندير

"TACHINK"
JOURNAL ARMÉNIEN
QUOTIDIEN POLITIQUE & LITTÉRAIRE
Imprimerie Mamourian
SMYRNE

10 ՓԱՐԱ

ԴԱՇԻՆԿ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Գ Ս Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն Ե Ւ Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ԲԱՍՄԱՆՈՐԴԱԳՐԱՌԻԹԻՆ

	ՏՐԳ.	ՎԵՑ.	ԵՌ.
ԻԶՄԻՐ	80	40	20 72.
ՊՕԼԻՍ ԵՒ ԳՍԻՍԻՍ	80	40 72.	
ՍՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	25	13 37.	

Նամակներ պէտք է ուղղել՝ Խմբագր. «ԴԱՇԻՆԿ»-ի
Մամուլեան Տպարան — Իզմիր
Rédaction du Journal Arménien «TACHINK»
Imp. Mamourian — Smyrne

Ձի հրատարակումը ձեռագիրները չեն վերադարձուիր

10 ՓԱՐԱ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

«Քաղաքական կեանք» թանգարանը թիւերը, ըստ իր տառական խմբագրման, քիչ կը պատշաճի հայ ժողովուրդի վիճակին՝ որ երկար դարերէ ի վեր կորսնցուցած է իր քաղաքական գոյութիւնը:

Տարբեր խմատով մը սակայն, իրեն հասարակութիւն իրենց ներքին գործերը վարելու և իրենց ապրում երկրին պետութեան հետ հանրային յարաբերութեան տեսակետով, հայերը ունին «քաղաքական կեանք մը» թուրքիոյ, Ռուսիոյ, Պարսկաստանի, և նուազական չափով մըն ալ, Պաղատական երկրներու մէջ:

«Կոչնակ», իր կազմակերպչական տաղանդաւոր հրատարակութեան տարեկից բացառիկ թիւին մէջ կը վաւերացնէ Հայ Մամուլի աշխատանքներուն կարծիքն ունենալ թէ՛ ինչ եղած է մեր լրագրութեան դերը մեր աւելի ճիշդը՝ հանրային կեանքին մէջ:

Տեղի մը Մամուլը այդ ցեղին լուսանկար պատկերն է, ապա ուրեմն ինչ մասնաւոր թերութիւններ և առաւելութիւններ որ ցեղ մը ունի՝ անոր լրագրութիւնն ալ պիտի ունենայ համեմատեալ թիւութիւններ և առաւելութիւններ:

Խմատարակական բարոյական տեսակետով, մենք աշխարհքիս ամենէն գինու ցեղերէն մէկն ենք զգալով իրար: «Բնականութիւն» մէջ Սրբալի Ալպոյանը, վերջերս «Լուսաբեր» Սերին մէջ հրատարակած մէկ յօդուածս «Ո՛ր է Հայուն տկարութիւնը» բնաբան առնելով, պատմական երկար տեսութիւններով բացատրեց թէ հայերը միակ մաքուր սերունդի մը ծնունդ չեն, այլ խառն բաղմամբ, զիրար հակառակ, իրարմը բարբառի տարբեր նկարագրով ժողովուրդներու խառնուրդ մը, անակա մը քիչիչ յորպիս, զոր ճաշակած առեւտրային տեսակ բանջարեղէններու համը կ'առնեն, առանց սակայն անոնցմէ իւրաքանչիւրին հարազատ համը վայելելու, զի այդ աղաքան տարբեր չափապատումը մնասած է անոնց առանձնայատկութեան:

Ես չեմ գիտեր թէ Արշակ Ալպոյանեան ո՛ր անոնցմէ իրաւունք ունի իր բնական սակունք - խմատարակական հետազոտութեան մէջ, այլ կը բաւականանամ, առանց խորագրենք բացատրութեան մէջ մտնելու, արդի իրականութիւնը պարզեցնել:

Կ'ըսէի քիչ մը վերջ թէ հայերը բարոյական անոնցմէ թերութիւններ ունին, զորման չառնուելիք աղտոտութիւններ կը բերեն իրենց անհատական և հանրային կեանքին մէջ, և առ ուրեմն, այդ աղտոտութիւնք, ընդհանուր առմամբ, առաւել կամ նուազ կը ցոյցանան Հայ Մամուլին մէջ: Մենք ցեղ մըն ենք որ մեր նրամանները, նոյն իսկ մեր ընտանիքի ամենէն մօտիկ անդամները չարաչար նախապետութեան տեսակետով ամենաթիւնեմ իւր իւր հարաբերութիւն մը ստեղծելով չենք գնիր: Սրբ, մեր Մամուլն ալ, իրեն մեր ցեղին հարազատ պատկերը, ընդհանուր առմամբ, խղճահարութիւն չի գներ հայայելու, նախատեսելու և չարաչար վերաբերելու, իր ցեղային ունակութեանը:

Մենք ցեղ մըն ենք շատ չուտով խանդավառութեան և ոչինչով մը չուստատուող: Մեր Մամուլն ալ, իրեն հարազատ լուսանկարը մեր ցեղին, ոչինչ, աննշան դէպքէ մը կը բարբառի, կը լաւատես, և զարձակ, թեթեւ ծախողութեան մը ի տես

երկրիական մասը ողբեր կ'արձակէ...

Մենք ցեղ մըն ենք որ թէ՛ անհատական և թէ՛ հանրային կեանքի մէջ անկարող ենք մեր բարեկամը և մեր թշնամին իրարմէ զանազանելու: Մեր Մամուլն ալ նոյն վիճակին ենթարկուած է, բարեկամը թշնամիէն չի զանազանել և «հաւաք» կը պահուի երբ իրական թշնամի չկայ, ու գերեզմանային լուսին կը պահէ՝ երբ թշնամին արդէն իսկ իր դրան սեւը հասած է:

Մենք ցեղ մըն ենք որ «քաղաքական» կեանքի մէջ չարունակ աշխատակ սխալներ գործած ենք, նոյն իսկ մեր քաղաքական ճշմարիտ գոյութեան չըմաններուն: Մեր Մամուլն ալ քաղաքական տեսակետով, ընդհանուր առմամբ, ակնյայտի սխալներ կը գործէ:

Մենք ցեղ մըն ենք որ իր մէջ ծնունդ է յոյժ մեծ, յոյժ տաղանդաւոր մարդիկ որ հանուր Մարդկութեան պարծանք հանդիսացած և արեւելեական հայալի շահած են: Բայց մեր հանրային գործերուն մէջ այդ ակաւաւոր անձնաւորութեանց խմատութիւնը չենք յարգած և անոնց օգտաւոր խորհուրդներուն չենք հետևած: Այսպէս ալ, ճիշդ ինչպէս մեր ցեղին, նոյնպէս ևս մեր Մամուլին մէջ ծնունդ առած են տաղանդաւոր հրատարակողներ որոնք իրենց խմատութեամբ վաւերացնելու ուղիով իրենց տալ հայ ժողովուրդի քաղաքական կեանքին, բայց մեր հասարակութիւնը չէ հետևած խմատուն հրատարակողներուն խորհուրդներուն, ինչպէս չէր հետևած խմատուն քաղաքական գործիչներուն:

Ուրեմն կրնանք այս ամենքէն հետևելու թէ՛ Հայ Լրագրութիւնը չէ կրցած ո՛ր և է օգտաւոր դեր ունենալ հայ քաղաքական կեանքին իրեն առաջնորդող: Ձի բանիքուն առաջնորդներուն խօսքը չէ ազդած հայ ամբողջին վրայ, իսկ Հայ Մամուլի ներկայացուցիչներուն մեծամասնութիւնը, իրեն իր միջավայրին ծնունդ, ուրիշ դեր չէ ունեցած բայց եթէ հաճելի ըլլալ ժողովուրդի աննշան թերութիւններուն, ուրեմն Մամուլի կարեւորագոյն հատուածը աւելի ազդուած է՝ քան արդած: Ու թէ չէ զորք ընթերցողին համար, Հայ Մամուլի մեծամասնութիւնը յաճախ յոյժ վնասակար հանդիսացած ըլլալ կը թուի մեր քաղաքական կեանքին մէջ, բայց այս մեղադրութեանը չուտով իր գոյութեան իրաւունքը կը կորսնցնէ երբ նկատի առնենք թէ, մեր ժողովուրդը հակամէտ էր միայն այդ Մամուլին սխալ քարոզութիւնները սրբելու, ոչնչութեան և ուղիղ ըմբռնումի գանցանքներուն մը որ ամբողջ ցեղին վերագրելի է:

Ուրեմն աւելորդ է Հայ Մամուլին ո՛ր և է մասնաւոր դեր տալ մեր քաղաքական կեանքի գործերուն մէջ:

Երևակայեցէ՛ք թէ՛, մեր հասարակութեան մէջ ամենէն բարձրագոյն, ամենէն զրգարտիչ թերթերը լաւագոյն կը յաջողին, ասիկա սոսկ ճաշակի խնդիր մըն է մեր ցեղին համար և կ'ապացուցանէ կարծեմ թէ՛ Յիւր մը կ'ունենայ նոյն Մամուլը որուն արժանի է:

ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Խորհուրդ և շրջակայնէն բերքիս գործակալն է Տիար Դաւիթ Պոյանեանն որուն կրնան դիմել քաւանդագրութեան համար:

Նմանապէս նախ - Պրիքեյն և շրջակայնէն մեր գործակալն է Տիար Սարգիս Գրիգորեան:

ՀԱՆԳՐՈՒՅԵԱԼ Լ. Մ. ԱԼԼԷՆ

Աւետարանի խմբագիր՝ հանգուցեալ Հէրպերթ Ալլէն, որուն յուզարկաւորութեան ու սուղին Հայերը շնորհաւորելու ըզգացումներով մասնակցեցան անցեալ շաբաթու, Կոչնակի տասնամիակին առթիւ նոյն թերթի վերջին թիւին մէջ յօդուած մը ունի Պոլսէն գրուած՝ որմէ կը քաղենք հետեւեալ սրտաշարժ տողերը:

«Շատ տարներ առաջ Իշմէի մէջ լուսանկար Գրիգոր Թամզարեանի, այդ բարեպաշտ քարոզչին և Գրիգորի քաջ նախադասին տունը հիւր էի: Իշմէի այժմու վիճակը ինչպէս է չեմ գիտեր, սակայն իմ մանկութեան յիշատակներուն մէջ ան զուգորդուած է բարի և հիւստի մարդոց մէջ անցուած երկանի օրերու հետ, յետոյ ու զովտ առուակներու զրկւածութիւն և մանկալիքներու զգուշ ըզմանութիւն հետ:

«Իրիկուն մը, ճիշդ արեւմուտէն առաջ, կոչնակի դարեւելու մեծ առանձնաշնորհութեան ընթացքով, ժողովուրդը ազգովի կուգի խմելու: Վեր գացինք տախտակ տանիքին վրայ ուր՝ կոչնակը ձողերէ կ'ախտած կը կենտր. և թակերն ինծի տալով ըսին որ անոնցմով երեքոյ տախտակին հարեւաններ տալ կրցածիս չափ ուժ գին: Ինձմէ ակնկալուածն ընել աշխատեցայ բոլոր կարողութեամբս, սակայն դեռ կը իշմէ թէ ինչպէս Հայուն եղալ հարեւաններն ինչպէս առնէ, և ինչպէս ինծի թակեցաւ թէ վերջի ամբողջ ընակիչներուն աչքերն ինծի ուղղուած էին, զի տեսնու իմ անխաղձ փորձերս:

«Մեր հիմա գրիչս ձեռքս կ'առնեմ և կ'աշխատեմ ինչ կ'ընեն իմ օգնականներս: Թիւնը տասը տարի առաջ, տոյ միջադէպն է որ իշխատակներուն խորքէն մտքիս կը զարնէ, իբր թէ այդ պատահարը տեսակ մը մարդարեւական նախադրութեան թիւն ըլլալ այն օրուան համար, երբ Հայ ու Ամերիկացի բարեկամներու քաջաբնութեամբ փորձեցին ԿՈՉՆԱԿը առաջին անգամ հնչեցնել, Ամերիկայի Պոլսոյ քաղաքին մէջ, և ալ գիտեմ թէ այդ տան հրապարակ երկու մասին զգացած զգուշութիւնն և պատասխանատուութեան իրաւացութիւնն ա՛յնչպիսի զգրաւոր էին, որոնք այն օրը երբ յանձն առն իշմէի ժողովուրդը իրիկուն ազգովի հրաւիրել զի զի տախտակ տանիքին վրայէ:

«Ինչպէս անձկանալ մեր ձեռնարկած գործին յաջողութեան կը բաղձայե՛ք, իմ աշխատակիցներս և ես, և ինչ կ'առնուի զորաշար կ'աշխատենք: Հիմա ալ սրբալի մեծ ընտրութեամբ կը ինչեք անձնութեան և անդադրուած աշխատութեան այն օրերը: Անձնական խնկարկին իշխատակ մըն է ինծի համար մասնաւոր պատկեր հօրս, որ զիջերը մինչև ուշ առնէ կ'օգնէ ինծի: ԿՈՉՆԱԿի առաջին ծրարները չինէլու և ապա հետո ստորհանգակատուն կ'երկար գանցեք թղթատարին յանձնելու: Անոնք որ կը ճանչնան զինք, կը ինչեք թէ մեր ամենուրեք չափ ինչ ալ մեծ կուտող անէր ձեռնարկին յաջողութեան համար, և իրիտ յաճախ ամէն կրցածն ըրաւ մեր բերելը թեթեւեղութեամբ: Դիմելու մը չարթիմ առաջ մեծ ուրախութեամբ կը գրէր ինծի: ԿՈՉՆԱԿի գրած յաջողութեան և անոր աճող ազդեցութեան համար:

Ինչ որ մեզ կը յանկուցանէ ու կը յուզէ այս տողերուն մէջ՝ տախտակ հանգուցեալ Հէրպերթ Ալլէնի հոգեկան փարսման ու նոյնացումն է հայ հոգին:

ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՅ ԳԵՂԱԳՐԱՌԻՍՈՒՆ ՏԱՍԵՐՆԵՐՈՒՆ

Աղաւոր լուրեր ունինք տալիք իզմիրի հայ զեղարուեստական անկախութեան:

Կոմիտաս վարդապետի նուագահան, զէսը զեղարուեստական անկախութեան ու անգուգական վայելք մը ըլլալ կը խոստանայ արդէն: Այդ մասին մանրաւան պիտի խօսինք մեր յաջորդ թիւերով:

Ասկէ զատ՝ եղիպտոսէն կը տեղեկացուի մեզի թէ երկու տաղանդաւոր հայ արուեստագէտներ՝ Տիկին Արմէն Օհանեան, նշանաւոր պարուհին և Պրն. Գաւրիլ Գաւրիլեան, իզմիրցիներուն արդէն ծանօթ չուրեւ հարաւոր մէկ քանի շարքերէ քաղաքս պիտի գան միասին, նուագահան զէս - ներկայացում մը տալու համար: Տիկին Օհանեան, ուսուցիչական պաշտօնէն Պոլսոյ և եղիպտոսէն մէկ վերջերս անագին յաջողութիւն գտած է Պրն. Գաւրիլեանի մա'նակցութեամբ տուած իր պարերով:

Արաքական նուագախումբ մը եղիպտոսէն պիտի ընկերանայ Տիկին Օհանեանին:

Աչքերնիս՝ լոյս:

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻ

ՄՈՒՇԵՂ ՍՐԵԱԿԱՆ ՌԻՍՏՈՐԻ ՄԷՋ

Դիմել. ՅՈՒՆ ՈՐԴԱՐԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵՋԻ ՈՒՆԵԱԼ Մարտիրոսաց Եկեղեցւոյ Կանանց Որդանամ ընկերութեան տարեկան հանգիստ համաժողովը երեքշաբթի մէջ, Օրուան առնախօս Սրբազանին անունն իսկ բաւական եղած էր հաւաքելու երկուստ հոծ բազմութիւն մը:

Հանգիստն առնապետը վեր. Կ. Մ. Մանուկեան քանի մը հակիրճ խօսքերով պարզեց հաւաքողին նպատակը: Ընկերութեան առնապետուհի Տիկ. Մ. Նախիկեան ազգու և իւստապից ճառախօսութիւն մը ըրաւ, մասնաւորապէս չեղտեց հայ տիկնոջ ունեցած պարտականութիւնը հանգիստ իր ընտանիքին, եկեղեցիին և ազգին:

Երեքշաբթի խումբին երգէն վերջ՝ առնապետուհին Տիկ. Բրուտեան տեղեկագրութիւն մը կարդաց, որ մանրամասն կերպով պարզուած էր Ընկերութեան միամտայ գնահատելի գործունէութիւնը: Օր. Քիւրքեանի և Տիկ. Կ. Փալապիտի յաւելի երգերէն յետոյ առնապետը հրաւիրեց Պ. Մ. Յովհաննէսեանը՝ որ անակնկալ կերպով հոն կը գտնուէր, ներկայացնելու հանդիսականներուն օրուան համակրելի առնախօսը: Պ. Մ. Յովհաննէսեան նախ ինքզինքը բազմաւոր համարեց, որ օրուան հիւրը ժողովուրդին ներկայացնելու պատիւը իրեն կը տրուէր, յետոյ քանի մը հակիրճ խօսքերով, Սրբազանին ամենի կենսագրութիւնն ըրաւ, ու ինչեք թէ Սրբազանը իր հանրային ու ազգային գործունէութեան մէջ ինչ օգտակար և կենսական դարձաբերութիւն ապրած է զըրազէտի և հանրային գործիչի կեանքը:

Այս խօսքերուն յաջորդող որոշողութեան ծախահարութիւններու տարախին տակ՝ Սրբազանը խօսք կ'առնէ:

Երեք քառորդ ժամ տեւող ընդհանուր խօսքով մը զիմեց, հմայեց հանգուցեալ կանները: Ամբողջ ժողովուրդը իր շնորհակալութեամբ կ'ախտած մնաց: Չայն մը չուէր մը իսկ չէր լուրեր, միայն այն՝ Սրբազանն էր, որ բնի վրայ կեցած, իր սրտի հոգին և սրտին խորքն տուն

կատար չինիչ և խնամատարից ու հոգեւորաց
գաղափարներուն:

Երանի թէ կարենայի բանախօսութիւն
նոյն նպատակամբ «Ազգ»-ի ընթերցողներուն
հրամցելու, սակայն ասիկա անկարելիութիւն
մը ըլլալով, պիտի ջանանք միայն
ամփոփումն ընել:

Կիները ամենամեծ պաշտօնն ունին
մարդկային ընկերութիւններու, աղբիւրու,
ընտանիքներու կազմակերպութեանը մե-
ծութեանը և հանձնարարութեանը գործին մէջ:
Ստանց իրենց գործունէութեան կարծես
ընկերութիւնները պիտի տկարանային,
պիտի պակսէր բան մը, և ուրիշ տես-
կանութեան երախտարարութիւնը վեր-
ցուած պիտի ըլլար: Յիսուս արդարեւ
թիւան, ճշմարտութեան և բարոյականի
առաքեալներուն ըսաւ, թէ «Դուք էք
երկրին աղը»: Այդ աշխարհային ասաց-
ուածքը պէտք է ուղղել կիներուն. «Դուք
էք երկրին աղը»: Եւ բացառեց աղին
յատկութիւնները. «աղը, ըսաւ, իր թա-
փանցող յատկութեամբ կը մաքրէ կը զօրո-
ցնէ, ո՛րք մարմին փոխէ, հոտէ, աւրուել
կը սրահպանէ, համ կուտայ, շիւրակուրները
ախտովելի կ'ընէ և մարտագութեան կ'օգնէ»: Մարդկային
ընկերութիւնները, ընտա-
նիքը մասնաւոր այդ ուժաւորող, պահ-
պանող, փութնէն ու աւելեւէն արգի-
ւող, համ առող և դիւրամարս ընող ա-
ղին, կնոջական գործունէութեանը պէտք
ունի. Բարեկարգութեան և կրթութեան
ճամբուն մէջ մօր մը, քրոջ մը մայրենի
քնքուշութիւնը հրաշքեր կը գործէ, ան-
գոյն աղբայն օրտերն անգամ կը կակղէ,
անտարբերները կը յանդիմանէ, և մար-
դաները առաքելութեան ճամբան կը
հրաւիրէ, Ու միևնոյն ժամանակ չեղտեց,
թէ երբ կիները չափազանց չափով մը կը
նետուին հանրային կեանքին, այն ատեն
կը նմանին կերակուրին մէջ նետուած չա-
փազանց աղին, որ կը կծուցնէ, և մեր
չրթունքը կ'ալի: Յորդոսեց, որ իրենց
մայրութենէն, արգար միջավայրերէն չնե-
ռանան, և չափազանցութիւններով ինք-
զինքնին զգուշելի չընեն:

Յետոյ մի առ մի թուեց Հայ կնոջ դերը
կազմող ընկերական պարտականութիւն-
ները և յորդոր կարգաց, որ արթնութեան
նոր կեանքով մը անոնք նստիլուն հայ
աղղին մեծութիւնը չինուը համար:

Ժողովուրդը գնահատութեան արտա-
գեղ արտայայտութիւններ ընկալով, խոր
տգաւորութեան տակ մեկնեցաւ:

ՅԱԿՈԲ Մ. ՊԵՐՊԵՆԱՆ

ՄՈՒՇԵՆԱ ՍՐԲԱՋԱՆ ՊՐԱՔՐՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտ. 4, ուրբաթ ցերեկին, Ն. Սըր-
բաքունեթիւնը Մոսկւայի կայարանը ժա-
մանակով դիմաւորուեցաւ և իր փախարին
համաձայն W. L. Douglass-ը գործարանը
առաջնորդուելով գրասենեակի պաշտօն-
եաներէն մասնաւոր մեծարանքներ ընդու-
նելով անցաւ միւս յարկարամիները այ
ցեկերու. գործարանին մէջ բոլոր հայերու
հետ ձեռք սեղմելով խօսեցաւ:

Երեկոյն Պր. Ջ. Թաթարեանի տունը
ընթերցելով կ'երթար ժողով, թէպէտ
գործի օր բայց ժամանակէն տալով սրահը
լեցուած էր Պրաքթիկնի և չրթակայից հա-
յերով, զոնէն ներս մտնելուն զգրգաղին
ժափերու մէջէն կ'առաջնորդուէր զէպի ընտ:
Տիկնանց խորքեղէն վերջ կը հրաւիրուի
Պր. Վ. Դրիգորեան, որ կարճ բայց ներ-
գործող սպասարարութեամբ մը «զէպի հան-
րային մարդը» կը խօսի: Յետոյ ատենա-
պետը հետեւի բաներով ներկայացուց
օրուայ մեծ հիւրը: «Ներք հանրային մար-
դուն վրայ կը խօսինք, յաճախ մեր մը-
տածութիւնները մեր եկեղեցականներուն վրայ
կը կեդրոնանան և մեր նայուածքները դէ-
պի անոնք կը շեղուին: Մեքոպեան տա-
ներու հրաշալի գիտէն ի վեր անոնք ի-
րենց Սրբազան պարտականութիւն համա-
րած են կրթական և ազգ. գործերու հո-
ղատութեանը իրենց ուսուցում վրայ կը-
րել, անոնց կը պարտինք այսօրուայ մեր
զգրգոյններուն անսխալաբար զարգացու-
մը: 1889 թուականին հանգուցեալ Սըրգ-
եան Պատրիարքի խորհրդովն ու նախա-
ձեռնութեամբ Արմաշի գաղութները հաս-
տատուեցաւ դաստիարակութեանը Օրմանան
և Դուրեան Եպիսկոպոսներուն
(վերջինս դեռ այն ատեն վրդ.) վեց տարի

վերջ, 1895 ին Օրմանան Պատրիարքի և
Եպիսկոպոսի մէջ ցուցադրեց Նորինծայ վար-
դապետներ իրեն տառջին չըմանաւարտ
ները չիչաղ զորոյն, որոնց մէջ էր ցան-
ցաւ մօրտ քով երկաստարդ արեղայ մը,
Մուշեղ վրդ. որ հանրային գործի տալա-
րէզին մէջ կը մտնէր և 15 տարուայ իր
պաշտօնավարութեան մէջ անկող մեծ կա-
րողութեան ցոյց տուաւ իր պարտաճանա-
չութեամբն ու անխնայ աշխատասիրու-
թեամբը, ո՛ր որ զնաց սիրուեցաւ իրեն
գործի մարդ և իրեն վարչագէտ առաջ-
նորը, անոր մէջ ամենէն աւելի կը կոտ
տայ կրթական եղանակն իսկիծր որովհետեւ
իր ամբողջ հօտը ազատութեան սեմին վը-
րայ ողջակիզուելէ վերջ, ինքն ալ անար-
գարութեան ձեռքէն յախմայիցս տարա-
գրուած ըլլալով այսօր զմարդը պարագա-
ներու բերնամօր զինքը մեզի հետ կ'ունեն-
նանք և Պրաքթիկնի հայութիւնը այս երե-
կոյ զինքը լսելու պատիւը պիտի ունենայ:

Անվերջ ծափերու մէջ Սրբազանը ոտ-
քի կ'ելլէ. կուռ և լեցուն ձայն, սրանչե-
լի առողջանութիւն, հիւսնայի ու, անսրբ-
բաղբիլ հայերէն, պատմական անհրա-
լի փաստեր, վերջապէս ճարտար ըմբռ-
նաց և հմուտ պատմադէտ մը, որ ամե-
րիկահայութիւնը երբեք լսած ըլլար. ա-
նկա հայ կեանքը վերլուծած է երկար
դարերու մէջէն, հինն ու նորը իրեն ու-
սումնասիրութեան մասնաւոր տարկան
ըրած և հայ հոգիի մը մաքուր ըմբռնու-
մովը հայ ձիւրքն ու հայ թերւթիւնը կը
ձգէ:

Անոր այս հանձարեղ բանախօսութիւ-
նը ընթերցողներուն ներկայացնուող հա-
մար Տիկնի Պայծառ Թաթարեան, որ հը-
մուտ սղաղրող մըն է, մար խնդրանքին
վրայ բարհաճեցաւ բառ առ բառ սղա-
ղրել, և թերեւ պատահութիւնը ունենանք
զայն օր մը հրատարակութեան զրկել ամ-
բողջովին:

(Ազգ) ՀԷՎՐՀԻԼԻ ԿԱՐՈՆ

ԿԱՆԱՆՅԱՆ ԲԱԺԻՆԸ

ԿՆՈՋ ԴԱՏԸ

Գ. ՄԱՅ

ՀԱՅ ԿԻՆԸ

(Շաբ. 444 թիւին)

Ուրեմն հայ կինը երբէք տէրը եղած
չէ իր ճակատագիրը տնօրինելու, իր լու-
սաւարութեան, ինքնազիտակցութեան և
իր կեանքին անկախութեան գործին մէջ
նա մնացեր է բացարձակապէս այրերէն
կախուած ունեցող մը:

Մենք նոյն իսկ դեռ մօտաւոր անցա-
լին մէջ կը տեսնենք որ ան եղեր է միայն
ստրուկ, գործիք և վաճառք: Նախնական
զարերէն այնչափ ալ տարբերութիւն չունի
Հայ կնոջ վիճակը այսօր: Ան դեռ առա-
ջին չըմաններէն ալ աւելի պզգալի վա-
ճառքի առարկայ է, բայց մեղմացած,
նըրացած, կերպարանափոխուած ձեւերու
տակ: Եթէ նախնական չըմանելու մէջ
զայն կը վաճառէին ընթացիկ դրամով,
հիմա կը վաճառեն զիրքի, վիճակի և մա-
նաւանդ նիւթական բարեւք կացութեան
փոխարէն: այդ միևնոյն է թէ զրամ վը-
ճարողը աղջիկն է իր դրամօժիտով թէ
տղան իր նիւթականով կամ հրապարա-
կին վրայ ունեցած իր ո՛ր և է յաջողու-
թեամբ: հիմքը նոյնն է, առեւտրական:

Դեռ մինչև այսօր ալ կարելի է մառ-
նացոյց ընել կատարուած իրողութիւններ,
ուր կը կապին յաւիտենական կապանքով
անմեղ օրիորդի մը կեանքը այնպիսի ան-
ձի մը հետ, որուն հետ զոնէ անգամ մը
խօսած, որուն երեսը զոնէ անգամ մը
իսկ տեսած չէ ապագայ զմբաղը դո՛ւր:

Երբ մեր մէջ նշանուած մը, հարսնիք
մը կը կատարուի, երկու կողմերուն ալ
գլխաւոր հարցումը այն կրկայ թէ՛ վե-
սացուն ինչ նշան պիտի տայ, թէ քանի
ոսկի կարծէ տրուած մատանին, ապարան-
ջանը: Ով կարող է բազմաթիւ քոյակը-
ներով, մեծագին ազամաններով, ոսկով
ու արծաթով զարդարել ու պնդել իր
հարսնացուն, ապահովապէս պարզ է թէ
ան կը համարուի տիպար փեսացուն:
Փայթ չէ թէ ան ըլլայ՝ կաղ, տգեղ, հի-
ւանդ, տխրած, դժաման տարիքը առած

անտիրտ մարդ մը: Իսկ հարսնացուն, պարզ
է թէ՛ պիտի ըլլայ տարիքով չափ մատաղ,
զեղանի, հրապուրիչ. ան՝ պարտաւոր է
լաւ համակալելիութիւն և երկինք խոհանոցէ,
աւանդական անուշներ պատրաստելէ,
ճերմիկէն լուրջ, կար ու կոթիլէ. ան՝
անպայման պէտք է ըլլայ՝ հլու հպատակ,
բերանը իսկ ինչ իսկ եթէ՛ գինքը ծե-
ծեն, պիտի համբերող ըլլայ նախաժողովի:
մէկ խօսքով ան պիտի ըլլայ հլու գործիք,
ստրուկ իր ամուսնոյն:

Այս չըմանէն ալ եթէ քիչ մը բարձ-
րանք և ժանեք նորագոյն ժամանակ-
ներու մէջ, ուր գործ ունինք վարժարա-
նական սերունդներու հետ, այնտեղ ալ
չափ մեծ առաւելութիւններ չենք նշա-
րեր: Ներկայ ամուսնութիւնները պարզա-
պէս վաճառակաւորութիւն պէտք է կոչել,
թէ՛ կը համարուին աւելի բաղաւոր չըր-
ջանի ամուսնութիւններ. տարբերութիւնը
անոր մէջն է միայն, որ հիմա փեսացուն
և հարսնացուն փոխանակ իրենց ծնողնե-
րուն աչքով ընտրելու, իրենք անձամբ
կրնորեն և ահա աղջիկը հագուած,
կոխած կը ներկայանայ փեսացուն, այն-
պէս փայլուն այն վաճառակի ապրանքնե-
րուն նման, որ խանութներու ցուցափեղ
կին ետեղէ զարդարուած և գունագեղ
թղթերու վրայ կը ցուցադրեն, իսկ փե-
սացուն յղկուած, արդուեւած, ոտքէն
մինչև գլուխը վառնալի, շիֆ և փայլուն
պարուն մըն է: Արտաքինը բաւական է:
Իսկ եթէ աղջկան մէկ դրամօժիտն ալ
միայնաւ ալ բաղաւորութիւնը կատար-
եալ է, պայմանագրութիւնը կը կնքուի:
Սիրտ, միտք, դատարարական իմաստ,
իսկ բարոյական, ասոնց մասին աւելորդ
է մտածել. դրամը ամեն թերութիւն կը
հաղթէ:

Նկատելի պարագայ մըն ալ, Այրբը
երբ կ'ամուսնանան, անոնց շատ անգամ
ծածուկ, բայց յաճախ ալ շատ բացորո-
չապէս յայտնի պահանջներէն մէկն ալ այն
կրկայ, որ ապագայ մայրացուն ունենայ
այն ընտիր յատկութիւնները, որոնք ան-
հրաժեշտ են զաւակին դատարարակեղ
համար: Ահա անհիմն պահանջ մըն ալ:
Ինչպէս կարելի էր այդ, քանի որ կա-
նանց զարգացման և դատարարական
մասին այրերը ունին կատարեալ նախա-
պաշարուած վիճակ: Մայր մը ինչպէս
կուզէք որ լաւ երեխաներու դատարարակ
ըլլայ, Յերբ ինքը զուրկ է մնացած կրթու-
թենէ. և չէ՛ որ կիները, ըստ արեւելեան
համար ընտրութեան, իրաւունք ալ չունին
այրերուն չափ զարգանալու: չէ՛ որ
«կնոջ մազը՝ երկար, խելքը՝ կարճ է»,
կրսն հէնց այդ պահանջիւնները: Կը
հարցնենք, փուշէն կարելի՞ է խաղող
կթել: Այրերը իրենց համար պատուաբեր
բան մը ըրած կրկային, եթէ ընդունէին
կանանց համար ալ այնչափ բարձր կըր-
թութիւն մը տալ, որչափ երեք համար
ցանկալի էր. չէ՛ որ կինն է իրենց ընկերը,
միթէ՛ այնչափ ալ պատուաբեր բան է ըն-
կերութիւն կազմել իրմէն աւելի ստորին
ճանչցուած էակի մը հետ:

Մենք շատ անգամ լսել ենք և շատ
անգամ նոյն իսկ հրապարակային վիճա-
բանութեանց ալ առարկայ եղեր է այրե-
րու կողմէն թէ՛ կինը, և առհասարակ
հայ կինը խելք ունի, ունի՛ ընդունակ
ուղեղ, վերջապէս հայ կինը ունի՛ այն բու-
լըր կարողութիւնները, որով օժտուած է
սղլամարդը: Սա արդէն հերքուած և ա-
րեգակի նման պայծառ ճշմարտութիւն մըն
է, որ կինը ընդունակութեանց տեսակէ-
տով այրէն բնաւ ստորին վիճակ չի ներ-
կայանքէր, բաւական է որ անոր ընծայ-
ութիւնն ունէ՛ցութիւնն զերծ, առողջ զար-
գացման միջոցներ: Կարելի չէ միտք, որ
ըստ ծագման, այդ և կինն ո՛չ թէ մօտա-
ւոր էակներ են այլ կատարելապէս նոյնն
են ստեղծուած: Բնութիւնը, անկարելի՛
է, անհաւատարմութիւններ չի գոյացներ
իր կանխառանձմանալ նպատակին համար
ծառայանքի իր երկու նոյնչափ կարեւոր
գործքներուն միջև: Երկուքն ալ օրկանա-
կան, մարդարանական կազմութիւնները
նոյն նպատակն ունին՝ ներգործական և
կրաւարական ընդունակութիւններով ար-
տաղրել կեանքը երկու համադրող արտա-
գրիչներու ըմբողջութեամբ, ուր մէկը կամ
միւսը չունի գերակշիռ առաւելութեան
նախապիտութիւն, կամ նուազագոյն դեր:
անոնք երկու լրացուցիչ կէտեր են՝ իրար
ձգող, երկու հաւասար ու լաւագոյն կէ-

տեր՝ նոյն ամբողջութիւնը կազմելու:
Իսկ ինչո՞վ բացատրել դարերու ըն-
թացքին անոնց մէջ գոյացած այդ մտա-
ւոր և ֆիզիքական տարբերութիւնը և
անոնցմէ յառաջացած իրաւունքներու ան-
հաւատարմութիւնը, այդ շատ պարզ է:

Բնական գիտութիւններէն մենք զի-
տենք որ հին ատեն բաց ծովերու լուսա-
ռոտ ջրերուն մէջ կ'ապրէին ձկներու այն-
պիսի տեսակներ, որոնք օժտուած էին
զօրաւոր աչքերով, լողալու յատուկ ա-
րագաշարմ և ուժեղ թևերով ու պոչով,
այդ ձկները, աւելի վերջին տարիներու
մէջ հալածուեցան իրենց տեսակի աւելի
զօրաւոր ցեղերուն պատկանող ձկներէ և
հալածական ստիպուեցան քաչալիլ, հե-
ռանալ ծովէն այնպիսի խուլ վայրերը,
ընդօրինայ մայրերու խոտջերու մէջ,
ուր կը տիրէր յաւիտենական խաւարը և
ուր այլևս կարիք ալ չկար, երկիւղէն մը-
ուած, առաջուան պէս ազատ ման գալու:
Ինչ պատահեցաւ: Այդ ձկները առանց
գործածութեան հետզհետէ կորսնցուցին
իրենց նախնին սուր տեսողութիւնը և քաջ
լուրդողութիւնը, աչքերու տեղ հետզհետէ
անոնք ունեցան թաղանթով պատած տես-
նելու անորոշուող աչքի փոփոխներ, իսկ
թևերու և պոչի տեղ անոնց մարմինը
այնչափ այլաձևաւորեցաւ, որ անոնց հետ-
քէն անգամ չմնաց, անոնց մարմինը դար-
ձաւ մաշկի զրանաձև գիւղիկ զանդուած
մը, դանդաղ և զուրկ արագաշարժութեա
նէ:

Բնական գիտութիւնները մեզի նոյն-
պէս կը ստիպենք թէ, այն գործարան-
ները, որոնք չեն գործածուիր, ժամանա-
կի ընթացքին մէջ կը թլմանան, կը փո-
փոխուին և կը կորսնցնեն իրենց յատկու-
թեանն օրոշմանն ու ընտելութիւնը:

Դարձեալ բնական աշխարհէն օրինակ
մը: Առնենք մաղցող բոյս մը, զննք
խաւար սենեակի մը մէջ, տանիքէն բա-
նանք ծակ մը, որով կարող ըլլայ արե-
գակի ծուէն մը ներս թափանցել, և պիտի
տեսնենք որ այդ բոյսը իր բարունակը
պիտի ուղղէ և երկարի գէպի այն ծակը,
որմէ կը կախուէր արեգակի ճառագայթը:
Բոյսը պիտի չորնար միթեթեան մէջ:

Ահա ինչ որ բուսական ու կենդանա-
կան աշխարհին մէջ պատահած է, նոյնն է
պատահէր կնոջական կեանքին մէջ:

Շատ պարզ է թէ հայ կինը իր գոյու-
թեան ամբողջ չըմանին մէջ ենթարկուած
ըլլալով ընդատուէն դերին, ունենալով ի-
րեն համար տան չորս սեղմ պատերը—
խաւարը—միայն իր իր աշխարհը, զուրկ
ըլլալով անոր մօտաւոր վիճակը ընկերա-
կան չփոփոխէն—լոյսէն, անոր միտքը,
հակացողութիւնները և աշխարհայեցո-
ղութիւնները կանգ առնելով պիտի մնա-
յին անմշակ, սահմանափակ և կատարե-
լապէս բուլ: Ահա ինչ որ պատահեց է
հայ կնոջ: Ձայն պարտաւորութիւն են միայն
զրաւոր այնպիսի գործերով, կերակու-
րով, լուսայքով, մանկատաճական հոգե-
րով, աղօթքով և բոլոր յետադէմ բանե-
րով, որոնք անոր մօտաւորակոյն վիճակը
պահել են յետադէմ, անաճ. անոր միտքը
զարդեր և դարձեր է համարեա թէ ան-
ընդունակ:

Ով ինչ բանով կը զբաղուի, անոր
միտքը համարեա թէ իր զբաղած առար-
կաներու յատկութիւնը կը ստանայ: Եթէ
քննենք արջեր և կամ կապիկներ խաղ-
ցող մարդկները, հաւատալիք որ պիտի
համոզուինք թէ ասոնք մտքով շատ ալ
տարբերութիւն պիտի չունենան իրենց
խաղցուցած կենդանիներէն. որովհետեւ
եթէ աւելին ընել կարող ըլլային, պիտի
զարգուէին անչափ աւելի բարձր պարա-
զութիւններով: Եթէ մէկը իր ամբողջ կեան-
քին մէջ պարապել է չաղգամ ցանկով,
զղուած տնկելով և կաղամբ քաղելով, Մ,
հաւատալիք որ անոր միտքը շատ ալ
տարբերութիւն չունի կազմարի մը զլսէն:

(Շարունակելի) Ա. Վ. Ո

ԲԱՏՈՒԱՅԷ Է ԲԱՄԱՆՈՐԴԱԲՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՈՐԵԱՅԻ
1911 ՏԱՐԻՈՅ
Տարեկան քաճկեղինն է՝ 15 ֆր.
կանխիկ:
Հայտէ՝ Rédaction de la Revue «Händes
Amsorya», Vienne, VII/2 Mechitharis-
tingas. 4

УЧЕБНИК ДЛЯ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ

ԳԱԼՓԱՔԵԱՆ ԵՒ ԿԻՒՐԻՒՆԼԵԱՆ

ՄԱՐՈՒՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ԱՆՄՐՑԷԼԻ
ԳԻՆՆԵՐ 150—52